
MOR ÇATI KADIN SİĞİNAĞI VAKFI

ÇOCUK İHMALİNİ VE
İSTİSMARINI ÖNLEMELİK
ELİMİZDE!
SESSİZ KALMA, SUÇA
ORTAK OLMA!

Kocatepe Mah. Cumhuriyet Cad.
Cumhuriyet Apt. No:17 K:5 D:11 Beyoğlu / İstanbul

Tel: 0212 292 52 31/32 Faks: 0212 292 52 33

morcati@morcati.org.tr www.morcati.org.tr

Çocuğa Yönelik İhmal ve İstismar

Çocuk istismarı ve ihmali; ana, baba ya da bakıcı gibi bir erişkin tarafından çocuğa yöneltilen, toplumsal kurallar ve profesyonel kişilerce uygunsuz ya da hasar verici olarak nitelendirilen, çocuğun gelişimini engelleyen ya da kısıtlayan eylem ve eylemsizliklerin tümüdür. Bu eylem ya da eylemsizliklerin sonucu olarak çocuğun fiziksel, ruhsal, cinsel ya da sosyal açıdan zarar görmesi, sağlık ve güvenliğinin tehlikeye girmesi söz konusudur.

Çocuk istismarı; fiziksel, cinsel, duygusal, ekonomik ve dijital istismar olarak, çocuk ihmali ise fiziksel, duygusal, tıbbi/medikal ihmal ve eğitim ihmali olarak ayrılmaktadır. İstismar ve ihmalin bu farklı şekilleri yalnız aileleri değil, toplumu, sosyal kuruluşları, eğitim sistemini, yasal sistemleri ve iş alanlarını da etkileyen toplumsal bir sorundur.

Çocuğa yönelik ihmal çocuklara yapılan kötü muamelenin en yaygın şeklidir. İhmal, çocuk istismarı kadar görünür bir yara olmadığı ve iz bırakmadığı için istismar kadar dikkat çekmez, fark edilmez ve çoğunlukla da ihbar edilmez. Ancak ihmal de çocukta istismar kadar uzun ve kalıcı hasarlara yol açabilir.

Çocuğa Yönelik İhmal

Çocuğa yönelik ihmal, ebeveynlerin veya çocuğa bakmakla yükümlü olan yetişkinlerin; çocuğun yiyecek, barınma, tıbbi bakım, ilgi gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaması, bakım yükümlülüklerini yerine getirmemesidir.

1-Fiziksel ihmal: Ebeveynlerin veya çocuğa bakmakla yükümlü olan yetişkinlerin, çocuğun fiziksel ihtiyaçlarını karşılamamasıdır. Çocuğun beslenmesini ihmal etmek, temizliğine dikkat etmemek, doktora götürmemek, çocuğa hava şartlarına uygun kıyafet giydirmemek fiziksel ihmal örnekleridir.

Bunun yanı sıra çocukların evde ve sokakta yetişkin gözetimi olmadan bırakılması, çocuğun yaşadığı evin fiziki koşullarının çocuğa uygun olmaması da fiziksel ihmaldir. Örneğin; yüksek katlı binada ikamet ediliyorsa camlara korkuluk yaptırmamak ve çocuğun cama kolayca yaklaşmasına engel olmamak, temizlik ürünlerini (deterjan vb.) çocuğun ulaşabileceği yerlerde bırakmak, açık priz bırakmak gibi.¹

2-Psikolojik ihmal: Ebeveynlerin veya çocuğa bakmakla yükümlü olan yetişkinlerin, çocuğun psikolojik ihtiyaçlarını karşılamaması, çocuğu ihtiyaç duyduğu sevgi, ilgi ve

1 "What's a child abuse?," National Society for the Prevention of Cruelty to Children (NSPCC), erişim 18 Eylül 2019, <https://www.nspcc.org.uk/>

bakımdan mahrum bırakmasıdır. Çocuklar, sağlıklı bir ruhsal gelişim için korunmaya, değer ve ilgi görmeye, güven duymaya ihtiyaç duyarlar. Bu ihtiyaçların yeterli ölçüde ve tutarlı bir şekilde karşılanmaması, psikolojik ihmaldir. Örneğin; çocuğu görmezden gelmek, çocuğu dinlememek, çocuğun ayrı bir birey olarak kabul görmemesi, çocuğun suça yönelmesine zemin hazırlamak gibi.²

3-Tıbbi/Medikal İhmal³: Çocuğun sağlıklı ilgili ihtiyaçlarının karşılanmamasıdır. Annenin gebelik sürecinde kendi sağlığına dikkat etmemesi (sağlıklı ve yeterli beslenememesi, alkol ve sigara kullanması), gebelik sürecinde, babanın annenin sağlığına zarar verecek davranışlarda bulunması (anneneye şiddet uygulamak, annenin yanında sigara içmek), çocuğu doktora götürmemek, çocuğun aşılarının yaptırılmaması, ilaçlarının unutulması veya yanlış kullanılması, çocuğu hastalıklardan korumak için gerekli önlemlerin alınmaması tıbbi ihmal örnekleridir.

4-Eğitim İhmali: Bir çocuğun eğitim almasına engel olmak eğitim ihmaldir. Çocuğun eğitim öğretimi için zorunlu olan yaşa gelmesine rağmen okula gönderilmemesi, zorla çalıştırılması sebebiyle eğitiminin engellenmesi, okula devamlılığın sağlanmaması, eğitim başarısı için gerekli desteğin sağlanmaması, öğrenimine uygun olmayan nedenlerle son verilmesi, çocuğun yaş, zekâ ve gelişim dönemine uygun eğitim şartlarının sağlanmaması (örneğin öğrenim güçlüğü çeken ve üstün zekâlı çocukların özel eğitim almaması) eğitim ihmali örnekleridir.⁴

Bir Çocuğun İhmal Edildiğini Nasıl Anlarız?⁵

- Okuldan sık sık uzak kalıyorsa,
- Yemek ve para için dilencilik yapıyor veya çalışıyorsa,
- İhtiyacı olan tıbbi destekten mahrum kalıyorsa,
- Sürekli kirlî kıyafetler giyiyor ve kötü kokuyorsa,
- Kendine zarar veriyorsa,

2 ibid.

3 ibid.

4 Ayten Zara, "Çocuk İhmal ve İstismarı," 20 Nisan 2019 tarihinde erişildi. www.aytenzara.com

5 Son 6 madde şu kaynaktan alınmıştır: "What's a child abuse?," National Society for the Prevention of Cruelty to Children (NSPCC), erişim 18 Eylül 2019, <https://www.nspcc.org.uk/>

- Alkol ve diğer uyuşturucu maddeleri kullanıyorsa,
 - Evinde ona bakan kimse bulunmadığını belirtiyorsa
 - Vücudu aşırı derecede zayıf düşmüş ve sürekli karın şişliği varsa,
 - Kötü ev koşullarında yaşıyorsa,
 - Diğer aile fertlerinin bakıcılığını üstleniyorsa,
 - Evde uzun süre yalnız kalıyorsa,
 - İletişim, dil ve sosyal becerilerinde zayıflık varsa,
 - İlaçları ve aşıları sıklıkla unutuluyorsa,
 - Tedavi edilmemiş yaraları varsa,
- çocuğun ihmale maruz kaldığını düşünebiliriz.

İhmalin Çocuklar Üzerindeki Etkileri

- Yalnızlık, güvensizlik ve korunmasızlık hissi
- Öğrenme güçlüğü
- Davranış problemleri
- Yaşlılarıyla ve çevreyle iletişimde başarısızlık
- Ölüme kadar varabilen sağlık problemleri
- İlgı görebilmek için sağlık problemi yaratma eğilimi, fiziksel şikâyetler
- Gelişim geriliği
- Yemek istifleme alışkanlığı
- Eşya ve madde bağımlılığı

Çocukluğunda İhmale Maruz Kalmış Bireylerde Gelecekte Şu Etkiler Gözlemlenebilir:

- Topluma güven ve özgüven eksikliği
- Kendine zarar verme ve intihar eğilimi
- Depresyon
- Duygularını yönetmede ve sosyal ilişkilerde zorlanma

- Şiddet eğilimi
- Bağımlılıklara yatkınlık (alkol, madde, kumar, alışveriş vb.)

Çocuk İhmali Olasılığını Artıran Nedenler Nelerdir?

- Eğitim eksikliği, gelenekler, tabular, erkek egemen sistem
- Yetersiz sosyo-ekonomik koşullar
- Yetersiz sosyal destek
- Şiddet uygulamalarını destekleyen veya hoş gören inançlar
- Uygunsuz kişilerin örnek alınması
- Ebeveyn veya bakıcıların geçmişte görmüş oldukları kötü muamele
- Ebeveyn veya bakıcıların madde bağımlılığı
- Ebeveyn veya bakıcıların çocuk gelişimi ile ilgili yetersiz bilgisi
- Ebeveynlerin çok genç yaşta anne-baba olmaları
- Ebeveynlerin aile içi şiddet yaşıyor olmaları
- Ailelerdeki yüksek günlük stres düzeyi
- Hastalık veya engellilik nedeniyle bakıma muhtaç olmaları
- Sığınmacı/mülteci olmak⁶
- Ebeveynlerin akıl sağlığı sorunu yaşamaları

En Çok Hangi Çocuklar İhmale Maruz Kalır?

- 0-3 yaş arası çocuklar
- Hasta çocuklar
- Fiziksel veya zihinsel engelli çocuklar
- Kız çocukları

⁶ Son iki madde şu kaynaktan alınmıştır: "What's a child abuse?," National Society for the Prevention of Cruelty to Children (NSPCC), erişim 18 Eylül 2019, <https://www.nspcc.org.uk/>

Çocuğa Yönelik İstismar

Çocuğa yönelik istismar, aile ilişkilerinde veya yakın ilişkilerde yaygın olarak görülen bir şiddet türüdür. İstismar, ebeveynlerin veya çocuğa bakmakla yükümlü olan yetişkinlerin çocuğun fiziksel, duygusal ve cinsel gelişimini engelleyecek, beden ve ruh sağlığına zarar verecek şekilde davranmasıdır.

1-Fiziksel istismar: Ebeveynlerin veya çocuğa bakmakla yükümlü olan yetişkinlerin, çocuğun bedenine zarar verecek şekilde davranmasıdır. Fiziksel istismar çocuk istismarının en çok görünen ve yaygın şekilde fark edilen biçimidir.

Fiziksel Göstergeler:

- Açıklanamayan yara, bere ve darbe izleri (örneğin yüzde, dudakta ve vücudun çeşitli yerlerinde morluklar, ezikler, ısırık izleri, kemer ve ip gibi nesnelere izleri, tekrarlayan izler)
- vücudun görünmeyen yerlerinde darbe izleri
- açıklanamayan yanıklar (örneğin vücutta sigara, puro yanıkları), açıklanamayan kırıklar ve çıkıklar, kafa derisinde saç kaybı.

Davranışsal Göstergeler:

- Cezalandırılmayı hak ettiği yönündeki tutum
- Yetişkinler ile iletişim kurmaktan sakınma
- Ebeveynlerden korkma
- Eve gitmekten korkma
- Ebeveyn tarafından bildirilen yaralanmalar
- Kendine zarar veren davranışlar
- Aşırı derecede çekingen ya da saldırgan davranışlar
- Fiziksel temastan rahatsız olma
- Ağrı şikayetleri ya da rahatsız hareketler
- İklim şartlarına uygun olmayan ve vücudu saklamak için giyilen giysiler
- Diğer çocukların ağlamasına duyarlı olma
- Okula erken gitme, okuldan geç ayrılma
- Evden kaçma (ergenlerde)
- Sosyal işlevsellik alanında sorunlar
- Yakın ilişki kurmada zorluklar
- Duygusal yoğunluğu az olan, çatışmalı yoğun öfke ilişkileri kurma
- Uyum problemleri
- Bilişsel ve Akademik Göstergeler: Gelişimsel bozukluklar (örneğin yaşı ve yaşları düzeyinde algılama ve kavrama, dikkatini yoğunlaştırmada zorluklar)
- Okul başarısında düşüş

Uzun ve kısa dönemli psikolojik sonuçları: • İzolasyon (toplumdan ve sosyal alanlardan kendini soyutlama) • Korku • Güven kaybı • Depresyon ve kaygı • İlişki kurma ve sürdürmede güçlük • Yeme bozuklukları (aşırı kilo kaybı veya aşırı kilo alımı, yeme sonrası kusma vb.) • Travma sonrası stres bozukluğu (gevşeme ve rahatlamada zorluk, uyku problemleri, çaresizlik, umutsuzluk, öfke, suçluluk, utanç, ilgisizlik, dalgınlık, dikkat problemleri, hafıza problemleri vb.)

Uzun ve kısa dönem davranışsal sonuçları : • Suç davranışlarına, şiddet suçlarına, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılıklarına ve kötü niyetli davranışlara yüksek oranda eğilim gösterme, • Uyuşturucu kullanımı • Düşük akademik başarı (örneğin okul başarısında, ders notlarında, dikkat yoğunluğunda düşüş) • Genç yaşta, istenmeyen hamilelik

2- Duygusal istismar: Ebeveynlerin veya çocuğa bakmakla yükümlü olan yetişkinlerin sistematik olarak çocuğu azarlaması, tehdit etmesi, utandırması, küçümsemesi, çocuğun özsaygısını ve özgüvenini zedeleyecek şekilde davranmasıdır. Çocuğa duygusal olarak yokmuş gibi davranılması, ihtiyaç duyduğu sevgi, ilgi ve yakınlığın gösterilmemesi; bunun aksine çocuğun gelişimini bozan her türlü aşağılama, reddetme, suçlama vb. gibi söz ve davranışlara maruz kalmasıdır. Çocuğu, küçük düşürmek, korkutmak veya tecrit etmek, çocuğu sürekli yıpratıcı bir şekilde eleştirmek, çocuğa suçlayıcı bir dil kullanmak ("senin yüzünden" gibi ifadeler), çocuğa sosyal izolasyon uygulamak (etkinliklere katılmasına izin vermemek, arkadaşları ile görüşmesine izin vermemek, çocuğun cezalandırma yöntemi olarak ev içinde kapalı tutulması vb.), çocuğu sindirme amaçlı tehditkar sözler sarfetmek ("beni üzersen ölürüm, yalnız kalırsın, üvey annende kalırsın..." vb.) duygusal istismar örnekleridir. Çocuk sadece duygusal istismara ya da aynı zamanda fiziksel ve cinsel istismara maruz kalıyor olabilir.

Fiziksel göstergeler: • Konuşma ya da diğer iletişim bozuklukları • Fiziksel gelişimin yavaşlaması • Çocukta var olan astım ya da alerji gibi bazı hastalıkların şiddetlenmesi • Madde bağımlılığı

Davranışsal göstergeler: • Alışkanlık bozuklukları (örneğin parmak emme, sallanma vb.) • Suç işleme de dahil olmak üzere anti-sosyal ve yıkıcı davranışlar • Nevrotik özellikler (örneğin uyku bozuklukları, oyun oynamada tutukluk) • Pasiflik ya da saldırganlık gibi aşırı davranışlar • Gelişimsel gecikmeler • Davranış bozuklukları (şikayet etme, pasiflik, saldırganlık vb.) • Aşırı uyum sorunları • Kendine zarar verici davranışlar ya da intihar düşünceleri

UNUTMAYIN! Çocuğun duygusal istismara maruz kaldığını fark etmek zor olabilir. Çünkü çocukta herhangi bir yara bere izi yoktur ya da çok düzgün bir biçimde giyinir ve beslenir. Ayrıca bunun normal olduğunu düşünen çocuk duygusal istismara uğradığına dair herhangi bir açıklama yapmayabilir. Her zaman güvenilir olan tek yol vardır: Çocukla aramızdaki duygusal bağı kuvvetli tutmak. Böylece çocuk, bir belirti beklemeden çocukla aramızdaki güvenli bağı sayesinde her tür zorlukta yardım almak için bize gelecektir.

Duygusal göstergeler: • Sosyal ilişkilerini etkileme • Yaşının gerektirdiği şekilde davranamama

Bilişsel/Akademik göstergeler: Çocuğun öğrenme, algılama, dikkat yoğunluğu gibi becerilerinde düşüş

3-Cinsel istismar: Ebeveynlerin veya çocuğa bakmakla yükümlü olan yetişkinlerin, kendi cinsel isteklerini tatmin etmek için çocuğu kullanması, çocuk üzerinde güç kullanarak, çocuğu korkutarak, tehdit ederek, kandırarak veya ikna ederek çocukla cinsel yakınlık kurmaya çaba göstermesi ve cinsel haz almasıdır. Fiziksel temas içermeyen cinsel içerikli konuşma, teşhircilik, röntgencilik, çocuğa cinsel içerikli film vb. gösterme/izletme, cinsel ilişkiye tanık olmaya zorlama, çocukla cinsel ilişki kurma, çocuğa zorla dokunma, çocuğun dokunması için zorlama, çocuğa sürtünme, çocuğu pornografik yayınlarda kullanma, çocuğu fuhuşa veya evlenmeye zorlama cinsel istismar örnekleridir.

Fiziksel göstergeler :• Yürüme ve oturmada zorluk çekme • Yırtılmış, lekeli veya kanlı iç çamaşırları. • Genital bölgede acı, şişkinlik, kızarıklık, kanama ya da kaşıntı. • İdrar yaparken acı çekme • Genital bölgenin dışında bereler, kanama ya da yırtılmalar olması • Cinsel yolla bulaşan hastalıkların tespiti • Karın ağrısı, mide bulantısı

Davranışsal göstergeler :• Uygun olmayan cinsel oyunlar veya ileri derecede cinsel bilgi sahibi olma ve rastgele cinsel ilişki kurma. • Aşırı duygusal tepkiler gösterme, duygularını kontrol edememe • Okulda beklenmedik zorlanmalar • Uzaklaşma ve depresyon • Kardeş rekabetinde aşırı üzülmeye • Akranlarla ilişkilerde zorluk ve onlarla ilişkiden çekinme • Kendi kendine sosyal tecrit oluşturma • Fiziksel temas veya yakınlıktan kaçınma • Ani ve aşırı kilo değişimi (zayıflama ya da şişmanlama) • Belli yerlerden ve kişilerden çok fazla korkma • Tanıdık bir yetişkinden kaçma ya da kaçınma davranışı sergileme • Çocuğun ifadesi

Duygusal göstergeler: Cinsel istismar, çocuğun güven duygusunda çok büyük tahribatlara yol açar. Bundan başka, istismarcı, çocuğu sürekli sessiz kalması için ("Bu bizim küçük sırrımız" gibi) ya da tehdit eder. Bu yönlendirme çocuğun anlama kabiliyetini aşan bir durumdur. Çocuk bir dizi duygusal tepkiler verir: kendine ve yakınlarına güvensiz davranma, içe kapanma, kendini suçlama ("Benim hatam"), utanç, depresyon, kaygı, ruhsal gelgitler, öfke tepkileri, uyum problemleri gibi.

Bilişsel/Gelişimsel/Akademik göstergeler: • Öğrenme güçlüğü • Dağılmış ilgi/dikkat eksikliği • Akademik başarısızlık

Uzun ve kısa süreli psikolojik etkileri: • Travma sonrası stres bozukluğu gösterme •

Kabuslar • Fobiler-korku tepkileri • Uyku bozuklukları • İçe kapanma • Dikkat eksikliği • Tuvalet alışkanlıklarında problemler, gerilemeler, gecikmeler • Aşırı fantezi kurma • Uyuşurzerlik • Yeme bozuklukları (anoreksia, bulimia gibi)

UNUTMAYIN! Cinsel istismarın en güçlü göstergelerinden biri, çocuğun ifadesidir. Çocuk cinsel istismara uğradığını söylüyorsa, bunu ciddiye alın. Çocuğun iyiliği ve onu korumak için kuşklarınızı bir kenara bırakın.

4-Ekonomik istismar: Çocuğa bakmakla yükümlü kişinin, çocuğu maddi gelir kaynağı olarak görerek çocuktan maddi kazanç elde etme isteğidir. Çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimini olumsuz etkileyen, yaşı ve gücü ile orantılı olmayan işlerde ucuz işgücü olarak çalıştırılmasıdır. Çocuk eğitim hakkından alıkonulurken, ekonomik açıdan da istismara uğramış olur. Çocuğun dilendirilmesi, çocuğa sokak satıcılığı yaptırılması ekonomik istismar örnekleridir.⁷

5-Dijital istismar: İnternet, sosyal platformlar, online oyunlar ve cep telefonu üzerinden gerçekleştirilen siber zorbalık, cinsel amaçlı kandırma (grooming), cinsel sömürü, cinsel istismar ve duygusal istismara yol açan mesaj, konuşma, görüntü, yayın ve paylaşımlardır. Sadece online ortamda kalabileceği gibi gerçek yaşantının bir parçası olarak da devam edebilir (örneğin cinsel amaçla kandırma veya zorbalık).

Online cinsel istismarda çocuk; cinsel içerikli görsel/fotoğraf göndermeye, web-cam veya akıllı telefon üzerinden cinsel aktiviteye katılmaya veya mesajla ya da online olarak cinsel içerikli sohbete zorlanabilir veya ikna/teşvik edilebilir. İstismarcı çocuğu; video, fotoğraf veya konuşmalarını ailesiyle veya arkadaşlarıyla paylaşmakla tehdit edebilir. Online cinsel istismarda, istismarcı çocuğu buluşmaya zorlayarak veya zorla alıkoyarak cinsel olarak istismar edebilir.

Cinsel amaçla kandırmada (grooming) ise istismar genelde internet düzeyinde kalır,

7 G. Bahar & A. Bahar, "Çocuk İstismarı ve İhmali: Bir Gözden Geçirme," Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 4: 12 (2009).

Ayten Zara, "Çocuk İhmal ve İstismarı," 20 Nisan 2019 tarihinde erişildi. www.aytenzara.com

gerçek hayatta çocukla buluşma gerçekleşmez. Cinsel amaçla kandırma cinsiyeti fark etmeksizin her yaşta kişi tarafından yapılabilir. Bu kişiler çocuğun güvenini kazanır ve çocukla yakınlık kurmaya çalışır. Çocuk istismar edildiğini anlamayabilir. İstismarcı her zaman tek bir çocuğu hedef almayabilir. Yüzlerce mesaj gönderip dönüş almayı bekleyebilir.

Davranışsal göstergeler: • Çok fazla mesajlaşması, oyun oynaması veya sosyal medyayı kullanma • İnterneti kullandıktan sonra içine kapanık veya üzgün olma • Çocuğun kimle yazıştığı, ne oynadığı, internette ne yaptığı konusunda bilgi vermemesi • Telefonunda yeni birçok numara, mail adresi ve mesaj olması

Akran Zorbalığı⁸

Çocuğa akranları tarafından uygulanan onu incitecek ve ona zarar verecek davranışlardır. Okulda, evde ve dijital ortamda yaşanabilir. Genelde uzun süre devam eder ve çocuğa hem fiziksel hem duygusal zarar verir.

• Fiziksel- vurma, tokatlama, itme • Sözlü-lakap takma, dedikodu, tehdit • Sözlü olmayan- el hareketi/işareti, mesaj atma • Duygusal- tehdit, göz korkutma, küçük düşürme • Dışlama- yok sayma ya da izole etme • Devamlı eleştiri veya söylenti yayma yoluyla aşağılama • Kontrol etme veya manipülasyon • Telefonda işletme (arayıp ses çıkarmama veya küfür etme) • Irkçı, cinsiyetçi ve homofobik zorbalık • Sakatlık ve bedensel engel üzerinden zorbalık akran zorbalığı örnekleridir.

Fiziksel göstergeler: • Çocuğun eşyalarının kaybolması veya zarar görmüş olması • Çocukta açıklanamayan fiziksel yaralanmalar

Duygusal göstergeler: • Çocuğun gergin, düşük özgüvenli, sıkıntılı ve içe kapanık olması • Yemek ve uyku problemi yaşaması • Sürekli uyumak istemesi ya da uyuyamaması, korkulu rüyalar görmesi

Davranışsal göstergeler: • Çocuğun okula gitmekten korkması veya gizemli bir şekilde her sabah hasta olması, okulu asması • Akademik başarıda düşüş • İhtiyacından fazla para istemesi veya çalması (ona zorbalık edene vermek üzere olabilir) • Eve arkadaş

8 "What's a child abuse?," National Society for the Prevention of Cruelty to Children (NSPCC), erişim 18 Eylül 2019, <https://www.nspcc.org.uk/>

- getirmemesi veya arkadaşlarına hiç gitmemesi
- Çocuğun kekelemeye başlaması
- Çocuğun başkalarına zorbaca davranması

Çocuk Zorbalığa Maruz Kalıyorsa Neler Yapabilirsiniz?

- Zorbalığın ne olduğunu çocuğa açıklayın ve bu tarz bir şeye maruz kalıp kalmadığını sorun. Sakin olun ve çocuğu dikkatle dinleyin.
- Çocuk anlatmaktan çekiniyor olabilir. İsteddiği zaman sizinle konuşabileceğini bilsin. Eğer sizinle konuşmak istemezse öğretmeni veya başka bir aile büyüğünü konuşması için ona önerebilirsiniz.
- Çocuğunuzun sizinle konuşmaktan çekinmesine neden olacak yargılayıcı cümlelerden uzak durun. “Kendini koruyamadın mı, neden sana yapıyorlar, sana onunla oynama dedim, beni dinlemedin” gibi.
- Zorbalığa maruz kaldığı için özgüven eksikliği hissediyor olabilir. Ona kendini iyi hissettirecek şeyleri bulmasında yardımcı olun. Müzik dinleme veya enstrüman çalma ya da spor yapma gibi aktivitelerle özgüvenini tesis etmesine imkan tanıyın.
- Zorbalığa maruz kalmasının onun suçu olmadığını, sevildiğini ve değer gördüğünü gösterin.
- Eğer siber zorbalığa maruz kaldıysa, telefonu ya da interneti elinden almayın. Bu çocuğu güvende tutmaz ayrıca kendini cezalandırılmış gibi hissedebilir ve size yaşadıklarını anlatmasına engel olabilir.
- Çocuğunuzun internetteki rahatsız edici paylaşımları nasıl engelleyeceğini bildiğinden emin olun.
- Online platformlara istismar edici/zorbalık içeren paylaşımları bildirin.
- Çocuğunuzun okuluyla konuşun. Her okul öğrencisini korumakla sorumludur. Zorbalığın okulda, dışarıda veya internet ortamında olması önemli değildir.
- “Sen de aynısını ona yap” gibi cümlelerin fayda değil zarar vereceğini unutmayın.⁹

9 Remzi Yıldırım, “Akran Zorbalığı.” **Sosyal Bilimler Dergisi**. 10: 2, 2012.

Bir Çocuk İstismar Edildiğini Açıklarsa Çocukla Nasıl İletişim Kurulmalıdır?

1. Çocukla bire bir konuşmak için özel bir mekân bulun. Bu mekân, konuşmanızın kesilmeyeceğinden emin olacağınız bir yer olsun.
2. Siz masanın arkasında çocuk da karşınızda sandalyede otursun. Onu sakinleştirmek için çocuğun yanına oturun.
3. Çocuktan izin almadan ona dokunmayın. İzinsiz dokunmanız ona istismar olayını hatırlatabilir.
4. Çocuğu açıklıkla ve sakince dinleyin. Çocuk sizinle istismarı paylaşırken tepkileriniz hayati önem taşımaktadır. Bu esnada duygularınızı, mimiklerinizi ve beden dilinizi kontrol edin. Çocuğun size anlatacakları ve muayene sonucu göreceğiniz sizi şok edebilir. Gördüklerinizi ve duyduklarınızı sakin karşılayabilmeniz çocuğu desteklemek için önemlidir. Çocuğu dinleyin ve kendisi için önemli olan konuları siz herhangi bir soru sormadan anlatmasına izin verin. Tüm ilginizi çocuğa verin.

Çocuk olayı anlatırken “Sana şöyle mi yaptı?”, “Burana mı dokundu?” gibi yönlendirici ifadeler kullanmayın.

Bazen çocuğun sizinle sır olarak paylaşmak istediği şey bir istismar olmayabilir. Ebeveynlerin boşanma süreci, ilişki problemi ve veya farklı nedenlerden dolayı yaşadığı ruhsal zorluklar olabilir. Yönlendirici olmadan kendini rahat ifade etmesine izin vermek gerekir.

5. Çocuğun dilinden konuşun: Çocuğun anlayamayacağı kelimeleri kullanmayın. Çocuğun yaşadıklarını paylaşırken kullandığı kelimeleri kullanın. Bu özellikle cinsel istismarla ilgili konuşmalarda çok önemlidir, çocuğa anlaşıldığı duygusunu verir.
6. Çocuğu yaşadığı olayları anlatması için cesaretlendirin: Yaşadığı olayları anlatması için ona destek olun fakat vermek istemediği ayrıntılar için asla zorlamayın, yönlendirmeyin ve çocuğa baskı yapmayın.
7. Çocuk yaşadıklarını sizinle paylaşırken ona şunları söyleyin: “ Sana inanıyorum”, “Bana söylediğine çok memnun oldum”, “Bu senin hatan değil”, “İstismar doğru bir şey değil”.
8. Çocuğa açıklama yaparak mümkünse çocukla görüşmenizi kaydedin: Çocuğun anlattığı olayları ve kelimeleri yazın. Eğer bu çocuğu olumsuz etkileyecekse veya etkiliyorsa devam

etmeyin.

9. Çocuğu, yaşadığı istismarı paylaştığı için takdir edin. Eğer çocuk dolaylı bir şekilde istismardan söz ediyorsa (örneğin; birinin başına geldi gibi), çocuğu yaşadıklarını anlatması yönünde teşvik edin.

10. İstismarı bildirmek için okul/kuruluş ya da yerel çocuk koruma kurumlarına ve yetkililere (rehber öğretmene) haber verin.

11. Gizliliğe saygı gösterin: İstismar olayını okulda bu konuda sorumlu kişi dışında başka biriyle konuşmayın. Bunu böyle yapacağınızın bilgisini çocuğa da verin.

12. Fail ile çocuğu yüzleştirmeyin.

Çocuğa Yönelik İstismarın Farkına Varmak Neden Zordur?

Çocuğa yönelik istismarın farkına varılamamasının nedenleri arasında şunlar sayılabilir:

- Çocuğa yönelik fiziksel istismarının faillerinin % 75'i ebeveynler, % 15'i diğer akrabalardır.¹⁰ Bu nedente, çocuğu sağlık kuruluşuna getiren kişi, aynı zamanda çocuğa şiddet uygulayan kişi olabilir. şiddet uygulayan kişi, çocuktaki fiziksel hasarın nedenini anlatırken, istismarı gizlemeye çalışır.
- Toplumun aile ve cinsellikle ilgili tabulaşmış düşüncelerinin olması, çocukların yaşadıkları istismarı kimseyle paylaşamamalarına ve sessiz kalmalarına yol açar. “Aile kutsaldır”, “Cinsellik ayıptır”, “Büyük sözü dinlenir” gibi toplumsal ahlaki söylemler istismara maruz kalan çocuğu susturur, şiddet uygulayan kişiyi ise güçlendirir.
- şiddet uygulayan kişi, çocuğun sessiz kalması, yaşadıklarını kimseye anlatmaması için çocuğa baskı uygulayabilir, onu tehdit edebilir (sevdiği kişilere zarar vermekle, öldürmekle, yurda göndermekle vb.) ve korkutabilir. Çocuk, yaşadıklarını anlatırsa şiddet uygulayan kişi tarafından cezalandırılmaktan korkabilir.
- Çocuk, istismar nedeniyle kendini suçlu hissedebilir. İstismarın hak ettiği bir ceza olduğunu ve kendi davranışlarının bir sonucu olduğunu düşünebilir.

10 Füsün Çuhadaroğlu Çetin vd. (ed.), Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı (Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 2008).

Ayla Soykan Aysev & Yasemen Işık Taner (ed.), Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları (İstanbul: Golden Print, 2007), 72.

- Şiddet uygulayan kişi, çocuğu etkilemek ve yönlendirmek için çocuğun kendini özel hissetmesini sağlamaya çalışabilir. Çocukla ilgilenir, çocuğa iltifat eder, çocuğun ihtiyaçlarını önemsiyormuş gibi davranabilir. Bu nedenle çocuğun kafası karışır.
- İstismar, çocuğun içine kapanmasına neden olabilir. Dışarıdan gözlemlendiğinde çocukta belirgin şekilde olumsuz/problemlı davranış ve tutumlar görülmeyebilir. Bu durumda, çocuğa bakmakla yükümlü olan veya çocukla çalışan yetişkinler (öğretmen, rehber öğretmen, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, pedagoğ vb.), çocuğun istismara maruz kaldığını düşünmeyebilirler, çocuğun içine kapanıklığını doğru yorumlamayabilirler, çocuğun gösterdiği değışikliğı gözden kaçırabilirler. Çocuk içine kapanarak utanç, suçluluk, öfke gibi yoğun duygularını bastırmaya çalışıyordu. İstismar, çevresindeki yetişkinler tarafından fark edilmediğinde çocuk çaresiz kaldığı için böyle davranmak zorunda kalır.
- İstismara maruz kalmış bir çocukla çalışan (öğretmen, rehber öğretmen, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, pedagoğ vb.) yetişkinlerin istismarı tanıyabilecek yeterli farkındalıkları ve eğitimleri olmayabilir, bağlı oldukları kurumun süreci doğru işleteceğine güven duymayabilirler veya toplum, aile, cinsellik konularında sahip oldukları tabuları nedeniyle istismarı görmezden gelebilirler, çocuktan yana davranmayabilirler.

Çocuk İstismarından/İhmalinden Kuşkuluyor ya da Bunu Biliyorsanız Neler Yapabilirsiniz?

- Bir çocuğun istismara maruz kaldığına tanık olmuş veya bunu duymuşsanız ya da mesleğiniz (Doktor, sosyal hizmet uzmanı, rehber öğretmen, öğretmen, aile hekimi, psikoloğ, okul müdürü vb.) nedeniyle size başvurulmuşsa, öncelikle bunu KESİNLİKLE CİDDİYE ALMALISINIZ! İSTİSMARIN DURDURULMASI VE ÇOCUĞUN KORUNMASI, YASAL BİR ZORUNLULUKTUR. ¹¹
- 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na göre bildirim yükümlülüğü olan meslek elemanları (öğretmen, doktor, hemşire, sosyal hizmet uzmanı, polis vb.) dışında da her birey çocuk istismar şüphesini bildirmelidir. Bildirim bir suçlama değildir; düşüncenin dile getirilmesi ve çocuğun durumunun soruşturulup değerlendirilmesi için yapılmış bir taleptir.
- Kimliğinizi açıklamayı istemeyebilirsiniz fakat kimliğinizi açıklamanız ihbarınızın daha güvenilir ve daha yararlı olmasını sağlayabilir.

11 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf>

• Çocuğun ihmal edildiğini ancak istismar edilmediğini ve ailesinin/bakım verenlerin; ekonomik/sosyal yetersizlikler nedeniyle çocuğa yeterli bakım sağlayamadıklarını gözlemliyor olabilirsiniz. Bu durumda da aileye destek alabileceği kurumların bilgisini verebilirsiniz. Ancak ailenin ihmal davranışları devam edebileceği için “başvuru merkezleri” ne bildirebilirsiniz. Böylece yetkililerin sosyal inceleme yapması ve çocukla ilgili inceleme başlatmasını sağlamış olursunuz.

• Çocuk Şube Müdürlüğü’nde çocuğun ifadesinin kamera kaydı tutularak, pedagoğ/psikolog ve avukat eşliğinde alınması CMK’nın 236. maddesinde yer almaktadır. Bu konuda çocukla birlikte giden kişinin ısrarcı olması, yasaları hatırlatması gerekebilir. Kamera yok ise en yakın kamerası olan Çocuk Şube Müdürlüğü’ne gönderilmesi veya savcılıktan Çocuk İzleme Merkezi’nde (ÇİM) çocuğun ifadesinin alınmasını istemek gerekmektedir. Bu yöntem çocuğun sadece bir kez ifadesinin alınmasını, defalarca ifade vererek tekrar travma yaşamamasının önüne geçmek için çok önemlidir.

• CMK’nın 236. maddesinin 2.ve 3. bentlerine göre:

• (2)İşlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdur, bu suça ilişkin soruşturma veya kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebilir. Maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunluluk arz eden haller saklıdır.

(3) Mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurların tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulur. Bunlar hakkında bilirkişilere ilişkin hükümler uygulanır.

UNUTMAYIN! Yaşı, hastalığı veya yaralanması dolayısıyla ya da başka herhangi bir nedenle kendini idare edemeyecek durumda olan kimseye hal ve koşulların elverdiği ölçüde yardım etmeyen ya da durumu derhal ilgili makamlara bildirmeyen kişi TCK 98.madde uyarınca yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi suçu nedeniyle cezalandırılır.

TCK 278. maddesi gereğince işlenmekte olan bir suçu yetkili makamlara bildirilmemesi suçu bildirmeme suçunu oluşturmaktadır.

Kimler İstismar Bildiriminde Bulunabilir?

- Tanık olan her birey
- Öğretmen
- Sağlık personeli
- AÇSHB personeli
- Müftülük personeli
- Muhtar, kaymakam, vali
- Polis, Jandarma
- Meslek örgütleri
- Sivil Toplum kuruluşu çalışanları
- Aile bireyleri
- Çocuğun kendisi

Çocuk İstismarı veya İhmalini Nasıl İhbar Edebilirsiniz?

Eğer bir çocuğun zarar gördüğünden şüpheleniyorsanız; Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Merkezleri ya da çocuk polisi/karakollar, cumhuriyet savcıları ve çocuk izleme merkezi olan hastane ve kurumlarla iletişime geçerek ihbar edin. İhbarı internet üzerinden CİMER kanalıyla da gerçekleştirebilirsiniz. Çocuğun ihtiyaç duyabileceği destekleri, bu konuda yetki ve sorumluluğu olan görevlilerin vermesine aracı olun.

İstismarı, aşağıda yer alan “başvuru merkezleri” başlığı atındaki birimlere ihbar edebilir, mümkünse gerekli yerlere çocuğun ulaşımını sağlayabilir veya çocuğu götürebilecek güvenilir bir yetişkini yönlendirebilirsiniz. Bu başvuru merkezlerinde ya da hastanelerde gerekli görüşmelerin yapılmasının ardından görevli kişiler istismarı savcılığa bildirir. Çocuğun istismar edildiği ortamdan ve istismarcıdan uzaklaştırılması ve güvenliğinin sağlanması en öncelikli adımdır.

İstismarı Bildirmek İçin Aradığınızda Aşağıdaki Özel Bilgiler Sorulabilir (Bu soruların bildiğiniz kadarına yanıt verebilirsiniz, herhangi bir kanıt sunmak zorunda değilsiniz):

- Çocuğun adı ve yerleşimi
- Şüpheli failin adı ve çocukla yakınlık derecesi
- İstismar veya ihmale ilişkin neler gördüğünüzü veya duyduğunuzu
- İstismar hakkında bilgisi olan diğer kişilerin adları
- Sizin adınız ve telefon numaranız

Unutmayın! Çocuk istismarı ve ihmali konusunda ihbar edilen ailelere, bildirimde bulunanların adları açıklanmaz.

Cinsel İstismardan Şüpheleniz Var Ama İhbardan Önce Danışmanlık Almak İstiyorsanız

Ön inceleme (Sosyal İnceleme ve Adli Tıp Uzmanı ile ön görüşme) yapılması için çocuğu Çocuk İzleme Merkezi'ne (ÇİM) götürebilir ya da götürülmesini sağlayabilirsiniz. Eğer şüphe doğrulanırsa ÇİM savcılığa haber verir, doğrulanmazsa çocuk psikiyatrisi ve Sosyal Hizmet Merkezleri arar.¹²

12 Okullarda istismara uğrayan çocuklara yönelik yapılması gerekenler konusunda için ayrıntılı bilgi için bkz: http://www.insanhaklaridernegi.org/wpcontent/uploads/2007/11/cocuk_ihmalini_ve_istismarini_onleme_ogretmenler_ve_aileler_icin_egitim_klavuzu.pdf

Cinsel İstismar ile İlgili Doğrular ve Yanlışlar¹³

YANLIŞ	DOĞRU
Çocukların hayal güçleri çok geniştir. O nedenle, cinsel istismarı uydururlar.	Çocuklar bu konuda yalan söylemezler. İlk kural çocuğa inanmak olmalıdır
Sadece düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen, evden kaçan, ihmal edilen çocuklar cinsel istismara uğrar.	Her sosyo-ekonomik düzeyden ve her sosyo-kültürel gruptan gelen çocuklar, cinsel istismara maruz kalabilir.
Parklar, ıssız sokaklar, karanlık yerler, boş inşaat alanları tehlikeli bölgelerdir ve istismar buralarda gerçekleşir.	İstismarın olduğu yer, genellikle ev, mahalle, okul, ev ile okul arasındaki yol gibi çocuğun içinde bulunduğu yakın çevredir.
İstismar eden kişiler çoğunlukla yaşlı, yabancı, kötü görünüşlü erkeklerdir.	İstismarcının profili ile ilgili kesin bir bilgi yoktur. Herkes olabilir.

Başvuru merkezleri:

- **ALO 183 (Sosyal Destek Hattı):** 7 gün 24 saat hizmet vermektedir.
- **ALO 155 (Polis)**
- **En yakın çocuk polis şubesi**
- **Jandarma çocuk ve kadın kısım amirliği 156**
- Çocuk İzlem Merkezleri **(ÇİM) (0212 4041500)** : ÇİM'ler, her il için ayrı olmak üzere,

Sağlık Bakanlığına bağlı hastaneler, kurumlar bünyesinde kurulması planlanan, cinsel istismara uğrama şüphesi altındaki mağdur çocukların ifade alma, adli muayene ve diğer her türlü soruşturma işlemlerinin tek merkezde yapılması için planlanan yerlere verilen

13 Ercüment Aksoy vd., *Adli Tıp Ders Notları Çocuk İstismarı ve İhlali* (İstanbul: Adli Tıp Uzmanları Derneği, 1999).

addır. Bu merkezde çocuk işlemler bitene kadar ihtiyaç halinde bir gece misafir edilebiliyor. Burada barınma, beslenme, giyim, sağlık ve güvenlik ihtiyacı karşılanabiliyor.

ÇİM'de Adli tıp uzmanı, psikolog, psikolojik danışman, sosyal hizmet uzmanı, hemşireden oluşan bir ekip vardır. Ayrıca çocuk psikiyatristi ve çocuk hekimi de hizmet vermektedir. Başvuru ve ihbar durumunda çocuk amirlikleri ve savcılık kanalıyla ÇİM'lere yönlendirilme yapılması önerilmektedir.

Ancak ÇİM'ler henüz tüm şehirlerde ve hastanelerde bulunmamaktadır. İstanbul'da şu an işler durumda olan ÇİM'ler aşağıdaki gibidir:

- Kanuni Sultan Süleyman Hastanesi Halkalı Merkez Kampüsü 0212 4041500
- İstanbul Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi ÇİM 0212 4091515 (2656)
- Şişli Hamidiye Etfal Hastanesi ÇİM 02123735396/97
- Marmara Üniversitesi Pendik Eğitim ve Araştırma Hastanesi ÇİM 0216 625 45 45

Çocukları İstismardan Korumak ve Çocuk İstismarıyla Mücadele Etmek İçin Neler Yapılmalı?

• Türkiye, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni 1990 yılında imzaladı ve Sözleşme 1995'te yürürlüğe girdi. Sözleşmenin temel ilkeleri; ayırım gözetmeme, çocuğun yüksek yararı, yaşama ve gelişme hakkı ve katılım hakkıdır. Türkiye, sözleşmede belirtilen hakların ulusal yasalar tarafından korunmasıyla yükümlüdür. Ayrıca Türkiye, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin eki niteliğindeki BM Çocuk Haklarına dair Sözleşmenin Başvuru Usulüne İlişkin İhtiyari Protokolü'nü 24 Eylül 2012 tarihinde imzalamış, protokolün onaylanmasına ilişkin kanun tasarısı hazırlanmış ancak halen onaylamamıştır. Protokole taraf olan ülkeler çocuk haklarına ilişkin ihlallerde bulunması durumunda BM'ye bireysel olarak şikâyet edilebilecektir. Bu ise çocuk haklarının korunması için önemli bir uluslararası başvuru mekanizması olacaktır.

• 2005 yılında yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu da korunma ihtiyacı olan, suça sürüklenen çocukların korunmasına ve haklarının güvence altına alınmasına ilişkin temel ilkeleri, koruyucu ve destekleyici tedbirleri düzenlemektedir.

• Türk Ceza Kanunu 103. Maddesi de çocuklara karşı işlenen cinsel suçları, "çocuğun cinsel istismarı" olarak nitelendirilerek düzenlemektedir. Çocuklara yönelik cinsel

istismar fiilleri çocuğun 15 yaşını doldurmuş olup olmamasına göre ikili bir ayrıma tabi tutulmuştur. Buna göre mağdur 15 yaşından büyük 18 yaşından küçük ise fiil, artık “çocuğun cinsel istismarı” olarak nitelendirilmemekte, TCK'nın 104. maddesinde düzenlenen “reşit olmayanla cinsel ilişki” suçunu oluşturmaktadır. Ancak bu suçun takibi mağdur çocuğun şikâyeti şartına bağlanmıştır.

- Ayrıca çocuğa gereği gibi bakılmaması, kötü muamelede bulunulması ve çocuğun gözü önünde annesine şiddet uygulanması da Türk Ceza Kanunu Madde 232 ve 233 ile suç olarak düzenlenmiştir.
- Devletin yetkili kurumlarının çocuk ihmalini ve istismarını önleme konusunda ulusal eylem planı olmalı, başta devlet kurumları olmak üzere denetleme ve izleme mekanizması olmalıdır. Çocuk odaklı, eşit, bilimsel, laik politika yapılmasını teşvik ederek koruyucu, önleyici ve destekleyici çalışmalar sürdürmelidir.
- Çocuğun çevresindeki yetişkinlerin çocuğa sevgi ve ilgi gösterirken çocuğun beden sınırlarına saygı duyması gerekir. Çocuk; birini öpmesi, kucağına oturması, sarılması için zorlanmamalı, çocuğun bedeninin çocuğa ait olduğu kabul edilmeli ve bu çocuğa hissettirilmelidir.
- Çocuklar ve gençler; cinsellik, kendi bedenlerini koruma, **iyi ve kötü dokunuşu** ayırt etme, yardım isteme, kendini ifade etme konularında desteklenmeli, bilgilendirilmelidirler. Çocuklara, beden sınırlarını koruma ve kim olursa olsun “**hayır**” deme hakkına sahip olduğu söylenmelidir. Bu konuda çocuklara, ailelere, topluma yönelik çocuk hakları, pozitif ebeveynlik, cinsel eğitim, cinsel sağlık, cinsiyet eşitliği gibi eğitimler sürekli uygulanmalıdır.
- Psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim alan öğrencilerin çocuk istismarı, ihbar prosedürü konusunda bilgilendirilmesi ve farkındalıklarının artırılması gereklidir.
- Sosyal medya, telefon, tablet gibi dijital araçlar genellikle yabancılar tarafından çocukları istismar etme amacıyla sıklıkla kullanılmaktadır. Yetişkinler bu dijital araçların güvenli kullanımıyla ilgili çocukları bilgilendirmelidir. Gerekirse bu bilgileri eğitim kurumları, toplum merkezleri, danışmanlık merkezlerinden talep etmelidirler.

Kullanabileceğiniz Kaynaklar:

- 1-İnsan Hakları Derneği: Öğretmenler ve Aileler için Eğitim Kılavuzu: http://ihd.org.tr/images/pdf/cocuk_ihmalini_ve_istismarini_onleme_ogretmenler_ve_aileler_icin_egitim_klavuzu.pdf
- 2- Çocuk Koruma Kanunu Mevzuat: http://ihd.org.tr/images/pdf/cocuk_ihmalini_ve_istismarini_onleme_ogretmenler_ve_aileler_icin_egitim_klavuzu.pdf
- 3- Çocuk Hakları Bildirgesi: <https://www.unicef.org/turkey/çocuk-haklarına-dair-sözleşme>
- 4- Türk Ceza Kanunu Madde 98 & 278: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>
- 5-Türk Ceza Kanunu Madde 103 & 104: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>
- 6- Türk Ceza Kanunu Madde 232 & 233: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>
- 7- 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf>
- 8- National Society for the Prevention of Cruelty to Children (NSPCC): <https://www.nspcc.org.uk/>

Referanslar

- Aksoy, Ercüment vd., *Adli Tıp Ders Notları Çocuk İstismarı ve İhlali*. İstanbul: Adli Tıp Uzmanları Derneği, 1999.
- Bahar, G. & A. Bahar. "Çocuk İstismarı ve İhlali: Bir Gözden Geçirme." *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4: 12 (2009): 51-65
- Çuhadaroğlu Çetin, Füsün vd. (ed.), *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 2008.
- National Society for the Prevention of Cruelty to Children (NSPCC). "What's a child abuse?". Son güncelleme 18 Eylül, 2019. <https://www.nspcc.org.uk/>
- Soykan Aysev, Ayla & Yasemen Işık Taner (ed.), *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları* İstanbul: Golden Print, 2007.
- T.C. Anayasası. "5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu". Son güncelleme 18 Eylül, 2019. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf>
- Yıldırım, Remzi. "Akran Zorbalığı." *Sosyal Bilimler Dergisi*. 10: 2 (2012).
- Zara, Ayten. "Çocuk İhmal ve İstismarı," Son güncelleme 20 Nisan, 2019. <https://www.aytenzara.com>

ÇOCUK İHMALİNİ VE İSTİSMARINI ÖNLEMEK ELİMİZDE! SESSİZ KALMA, SUÇA ORTAK OLMA!

Kocatepe Mah. Cumhuriyet Cad.
Cumhuriyet Apt. No:17 K:5 D:11 Beyoğlu / İstanbul

Tel: 0212 292 52 31/32 Faks: 0212 292 52 33

morcati@morcati.org.tr www.morcati.org.tr

